

Volitve in volilni sistem

VOLILNI SISTEM | VOLILNA PRAVICA | VOLILNI POSTOPEK | VARSTVO VOLILNE PRAVICE

Volitve, na katerih volivci izbirajo svoje predstavnike, so pogoj za demokratično oblikovanje najpomembnejših državnih organov. Volilni sistem obsega določila o tem, kdo ima volilno pravico, kako so organizirane volitve, kako se delijo mandati, kako je zagotovljeno varstvo volilne pravice ipd. V Sloveniji je za volitve poslancev v Državni zbor predpisan proporcionalni sistem. Po tem sistemu naj bi bili mandati razdeljeni sorazmerno s podporo, ki jih na volitvah posamezne skupine dajo posameznim kandidatom in listam. Za vstop v Državni zbor je z Ustavo Republike Slovenije predpisan 4-odstotni volilni prag. Liste, ki na ravni celotne države niso zbrale vsaj 4 odstotkov glasov, ne sodelujejo v delitvi poslanskih mandatov. Za volitve v druge državne organe veljajo z ustavo in zakoni predpisani volilni sistemi.

Volilni sistem: v Sloveniji proporcionalni

Po sistemu razdelitve mandatov poznamo:

- večinski sistem, pri katerem se o kandidatih na volitvah odloča bodisi z absolutno večino (več kot polovica volilnih upravičencev) bodisi z relativno večino (večina tistih, ki so se udeležili volitev);
- proporcionalni sistem, pri katerem so mandati razdeljeni tako, da so sorazmerni s podporo, ki jo kandidatom oz. listam dajo na volitvah volivci.

V Evropi je zelo razširjen proporcionalni sistem. Pri tem se lahko mandati delijo:

- po sistemu najlilnega količnika, ki določa število glasov, potrebnih za izvolitev enega poslanca v volilni enoti (Harejev količnik);
- po količniku, izravnanim po posebni formuli, ki omogoči, da se več mandatov dodeli že v volilni enoti (Droppov količnik);
- po pravilu največjega povprečja, pri katerem se izračuna absolutno število glasov, ki so jih dobile posamezne liste kandidatov v volilni enoti (d'Hondtov sistem).

V praksi so pogoste tudi kombinirane metode delitve mandatov.

Ustava Republike Slovenije določa, da so pri volitvah v Državni zbor mandati v volilnih enotah deljeni na podlagi Droppovega količnika, na ravni države pa po d'Hondtovem sistemu.

Volilna pravica: za Državni zbor splošna in enaka, neposredna in tajna

V sodobnih ustavnih ureditvah je volilna pravica ena od temeljnih političnih pravic državljana. To določa tudi Ustava Republike Slovenije, ki poudarja splošnost in enakost volilne pravice.

Splošna volilna pravica pomeni, da ima vsak polnoletni državljan pravico voliti in biti voljen.

Pravica voliti je aktivna volilna pravica, pravica biti izvoljen je pasivna volilna pravica.

Enaka volilna pravica pomeni, da ima vsak glas vsakega volivca enako vrednost – vsak volivec ima en glas in noben glas nima prednosti pred drugimi.

Volilno pravico državljanji udeležujejo na volitvah, ki so lahko neposredne ali posredne, lahko pa so kombinacija obojih. Glede na to je tudi volilna pravica neposredna ali posredna.

Neposredna volilna pravica pomeni, da volivci sami, brez posrednika glasujejo za člane predstavniškega sveta. Tako se v Sloveniji volijo poslanci Državnega zbora.

Posredna volilna pravica pomeni, da volivci izberejo samo elektorje – predstavnike, ki potem izvolijo člane predstavniškega sveta. Tako se v Sloveniji volijo člani Državnega sveta.

Volilna zakonodaja poudarja svobodno volilno pravico – pravico, da volivci resnično svobodno izbirajo med različnimi kandidati oz. listami, da svojo pravico uveljavijo ali ne in da je tudi pri glasovanju zagotovljena svoboda, kar je neločljivo povezano s tajnostjo glasovanja.

V Sloveniji se uporablja Droppov količnik od leta 2000, ko je bil sprejet Ustavni zakon o spremembi 80. člena ustave. Droppov količnik se izračuna tako, da se skupno število glasov, oddanih za vse liste kandidatov v volilni enoti (X), deli s številom poslancev, ki se volijo v volilni enoti, povečanim za 1 ($11+1=12$), tako izračunani količnik pa se poveča še za 1 po formuli:

$$\frac{X}{12} + 1$$

Uporaba te formule omogoča, da se večje število mandatov razdeli že v volilnih enotah. Tako je tudi možno, da se v volilni enoti pridobi mandat, večja.

Poslanci in poslanke Državnega zbora se volijo na podlagi splošne in enake volilne pravice na svobodnih in neposrednih volitvah s tajnim glasovanjem. Zakon o volitvah v Državni zbor (ZVDZ-UPB1) podrobneje ureja volitve poslancev.

Za uveljavljanje volilne pravice je pomembna tudi evidenca volilne pravice oz. volilni imenik. Stalna evidenca se vodi v registru stalnega prebivalstva v upravni enoti in v centralnem registru prebivalstva Republike Slovenije.

V volilni imenik so vpisani državljani Republike Slovenije s stalnim prebivališčem v Sloveniji, državljani EU s stalnim prebivališčem v Sloveniji, državljani Republike Slovenije, ki nimajo stalnega prebivališča v Sloveniji, in imetniki volilne pravice za volitve v Evropski parlament.

Izjema od načela splošnosti in enakosti volilne pravice je volilna pravica pripadnikov italijanske in madžarske narodne skupnosti. Pravico voliti in biti voljen za predstavnika te skupnosti v Državnem zboru imajo samo pripadniki teh skupnosti, ne pa vsi državljani. Ti skupnosti imata v Državnem zboru vsaka po enega poslanca, ki ju volijo le pripadniki skupnosti. Kot slovenski državljani pa pripadniki teh skupnosti na podlagi splošne volilne pravice oddajo glas tudi za liste kandidatov, ki se potegujejo za poslanska mesta v Državnem zboru.

Volilni postopek: organizacija volitev v Državni zbor

Volitve v Državni zbor so splošne redne volitve ali splošne predčasne volitve (če se npr. Državni zbor razpusti pred iztekom 4-letnega mandata). Če pri volitvah pride do nepravilnosti, zaradi katerih se že opravljene volitve razveljavijo, se volitve lahko ponovijo. Kadar na določenem volišču ali v določeni volilni enoti volitve niso bile opravljene na predvideni dan, so mogoče naknadne volitve.

Volitve se izvajajo v enotah, na katere se pred volitvami razdeli celotno volilno območje. Zakon določa, da so volilne enote oblikovane tako, da ima vsaka zagotovljeno približno enako število mandatov glede na število prebivalcev. Za volitve v Državni zbor je oblikovanih 8 volilnih enot, vsaka ima 11 volilnih okrajev. Na območjih, kjer živita italijanska in madžarska narodna skupnost, sta oblikovani posebni volilni enoti.

Kandidate za poslance lahko predlagajo politične stranke ali skupine volivcev.

Politične stranke lahko kandidate predlagajo na dva načina:

- v katerikoli volilni enoti s podporo najmanj 3 poslancev,
- v posamezni volilni enoti – če listo kandidatov določijo člani stranke, ki imajo volilno pravico in stalno prebivališče v tej volilni enoti, in če listo kandidatov s svojimi podpisi podpre najmanj 50 volivcev s stalnim prebivališčem v tej volilni enoti; a tudi če listo kandidatov s podpisi podpre najmanj 100 volivcev s stalnim prebivališčem v volilni enoti.

Volivci določijo listo kandidatov s podpisovanjem. V posamezni volilni enoti lahko s svojimi podpisi določi listo kandidatov skupina najmanj 1000 volivcev s stalnim prebivališčem v volilni enoti.

Kandidata za poslanca italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti določi s podpisi najmanj 30 volivcev, ki so pripadniki italijanske oziroma madžarske narodne skupnosti.

Na posamezni kandidatni listi noben spol ne sme biti zastopan z manj kot 35 odstotki od skupnega dejanskega števila kandidatov in kandidatke na listi.

Za ustrezno organizacijo in izvedbo skrbijo različni organi. Najvišji volilni organ je Državna volilna komisija, ki jo imenuje Državni zbor. Ta komisija imenuje volilne komisije volilnih enot in okrajne volilne komisije, ki nato imenujejo volilne odbore.

Volilne komisije, ustanovljene na ravni države, volilnih enot in volilnih okrajev skrbijo predvsem za tehnično izvedbo volitev in za varstvo zakonitosti v volilnem postopku.

Volilne komisije za redne volitve so imenovane za 4-letno mandatno dobo oz. za enak čas, kot traja mandat redno izvoljenih poslancev Državnega zbora. Neposredno na voliščih vodijo volitve volilni odbori, ki se imenujejo za vsake volitve posebej.

Varstvo volilne pravice: s hitrim odločanjem o ugovorih

Volilna pravica je varovana s pravnimi sredstvi. Uveljavljanje varstva volilne pravice je zagotovljeno v postopku pred volilnimi komisijami in pred Državnim zborom, zagotovljeno pa je tudi sodno varstvo volilne pravice pred sodišči in pred Ustavnim sodiščem.

V postopku kandidiranja ima pravico vložiti ugovor zaradi nepravilnosti vsak kandidat ali predstavnik liste kandidatov. Ugovor vloži pri volilni komisiji volilne

Volilni postopek se začne z razpisom volitev. Volitve razpiše predsednik republike.

Doslej so bile splošne predčasne volitve v Državni zbor 4. decembra 2011 in 13. julija 2014.

Pri volitvah v Državni zbor razdeli Državna volilna komisija mandate na osnovi ugotovljenih izidov. Najprej ugotovi, katere liste kandidatov so dobile v vsej državi vsaj 4 % vseh glasov, kar je predpisani prag za vstop v Državni zbor. Listam, ki so ta prag dosegle, se mandati dodelijo na dveh ravneh – na ravni volilne enote po Droppovem količniku in na ravni države po d'Hondtovem sistemu. Izid volitev na državni ravni komisija objavi v Uradnem listu Republike Slovenije in novoizvoljenim poslancem izda potrdila o izvolitvi.

Vlagatelj ugovora, ki se ne strinja z ugotovitvami volilne komisije, lahko vloži pritožbo na sodišče. Zakon o volitvah v Državni zbor (ZVDZ-UPB1) predpisuje, da mora pritožbo kandidata tudi sodišče rešiti v 48 urah.

enote. Čas za ugovor je do roka, ki velja za predložitev liste kandidatov. Komisija, ki vodi postopek ugotavljanja zakonitosti, je dolžna odločiti o ugovoru najkasneje v 48 urah od izteka roka za predložitev list kandidatov.

Podobno velja za ugovore v postopku glasovanja, pri katerem lahko pride do nepravilnosti pri delu volilnih odborov in okrajnih volilnih komisij. V 3 dneh od glasovanja lahko ugovor vloži vsak kandidat, predstavnik liste kandidatov in vsak volivec. Tudi o teh ugovorih mora volilna komisija volilne enote odločiti v roku 48 ur.

Če ugotovi, da bi nepravilnosti na posameznem volišču oz. pri delu posameznega volilnega odbora bistveno vplivale na izid volitev, glasovanje na volišču razveljavi ter odredi ponovne volitve v obsegu, v katerem je bilo glasovanje razveljavljeno. Če so nepravilnosti ugotovljene na ravni volilnega okraja in okrajne volilne komisije, lahko komisija volilne enote sama ugotovi izid volitev za posamezni okraj.